

สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประเทศไทยโดยพื้นฐานเป็นประเทศเกษตรกรรม ซึ่งมีผลผลิตทางการเกษตรเป็นส่วนประกอบสำคัญในรายได้ประชาชาติ นอกจากผลผลิตจากพืชไรต่าง ๆ แล้ว การปศุสัตว์ก็เป็นสาขาการเกษตรย่อยที่มีความสำคัญรองลงมา ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากิจการปศุสัตว์ของประเทศมิได้มีการพัฒนาให้ก้าวหน้าเท่าใดนัก จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าอัตราการขยายตัวของกิจการปศุสัตว์เป็นไปอย่างเชื่องช้า กล่าวคือในช่วงระหว่างปี 2513 - 2517 อัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยเพียงร้อยละ 2.5 ต่อปีเท่านั้น ซึ่งนับว่าต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์ประชาชาติซึ่งเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยถึงร้อยละ 6.4 ต่อปีในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ทั้งนี้เพราะการผลิตส่วนใหญ่ยังคงเป็นไปในแบบดั้งเดิม ไม่มีการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้าอย่างจริงจัง สาขาการปศุสัตว์ของประเทศจึงไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

ลักษณะภูมิประเทศ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งประกอบด้วย 16 จังหวัด มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 106.4 ล้านไร่ หรือประมาณ 33.1 % ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ นับว่าเป็นภาคที่ใหญ่เป็นที่สองรองจากภาคกลาง ขอบเขตของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นบริเวณที่แยกออกจากที่ราบภาคกลางโดยมีภูเขาโคราชขึ้นมาเป็นแนวคั่นโดยหันด้านชันไปทางบริเวณที่ราบภาคกลาง ส่วนทางด้านโค้งหันทางด้านชันไปยังที่ราบต่ำคันเขมร บริเวณพื้นที่ดังกล่าวมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ที่ราบสูงโคราช" จากเนื้อที่ทั้งหมด 106.4 ล้านไร่ แยกออกเป็นเนื้อที่ทำการเกษตรเสีย 26.4 ล้านไร่ หรือ 24.82 % พื้นที่ป่าไม้และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ 42.5 ล้านไร่ หรือ 39.90 % เนื้อที่หนองบึงประมาณ 396,000 ไร่ และเนื้อที่ที่ยังไม่ไค้จำแนกอีกประมาณ 37.1 ล้านไร่

ตารางที่ 1 ผลิตภัณฑ์ภายในประเทศ (GDP) ตามราคาปี 2505

อุตสาหกรรมต้นกำเนิด	2513		2514		2515		2516		2517	
	มูลค่า (ล้านบาท)	อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	มูลค่า (ล้านบาท)	อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	มูลค่า (ล้านบาท)	อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	มูลค่า (ล้านบาท)	อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	มูลค่า (ล้านบาท)	อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)
เกษตรกรรม	36,174	2.6	37,722	4.3	37,107	-1.6	40,892	10.2	42,188	3.2
กลีกรวม	25,139	2.4	26,291	4.6	25,343	-3.6	29,489	16.4	30,169	2.3
ปศุสัตว์	4,077	2.4	4,090	0.3	4,190	2.4	4,463	6.5	4,499	0.8
ประมง	4,330	8.2	4,600	6.2	4,990	8.5	4,298	-13.9	4,522	5.2
ป่าไม้	2,628	-3.9	2,741	4.3	2,584	5.7	2,642	2.2	2,998	13.5
อุตสาหกรรม										
รวม										
รวม	120,728	7.3	129,061	6.9	134,475	4.2	148,570	10.5	153,355	3.2

ที่มา.- กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

ตารางที่ 2 เนื้อที่ต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะของดิน	จำนวน 1,000 ไร่	คิดเป็นร้อยละ
ที่ดินที่เป็นไรนาทำการเกษตร	26,403	24.82
ที่ดินป่าไม้และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	42,461	39.90
ที่ดินที่เป็นหนองบึงต่าง ๆ	396	0.38
ที่ดินที่ยังมิได้จำแนก	37,131	34.90
รวม	106,391	100.00

ที่มา. กรมพัฒนาที่ดิน

บริเวณพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นเนินสูง ๆ ต่ำ ๆ ปรากฏอยู่ทั่วไป มีที่ราบอยู่บางตามริมน้ำต่าง ๆ และริมน้ำโขง ลักษณะของดินโดยทั่วไปไม่อุดมสมบูรณ์นักเพราะส่วนใหญ่ก็เก็บน้ำไว้ไม่ได้ ดินถูกชะล้างมากและมีสมบัติทางฟิสิกส์ที่เลว 1 ไทผลผลิตต่ำ บางท้องที่อาจมีปัญหาเกี่ยวกับความเค็มบ้าง แต่ดินบริเวณฝั่งแม่น้ำโขงนั้นอยู่ในเขตอุดมสมบูรณ์ดีกว่าดินทั่ว ๆ ไปของภาคเพราะเป็นดินตะกอนที่แม่น้ำโขงพัดมาทับถมใหม่ บริเวณตอนกลางค่อนข้างไปทางเหนือของภาคมีทิวเขาเตี้ย ๆ คือภูเขาภูพาน ซึ่งเป็นรูปโค้งพระจันทร์เสี้ยวจากปากแม่น้ำมูลทางใต้ขึ้นไปทางเหนือ โดยโค้งไปบรรจบกับบริเวณที่สูงแถบภูกระดึงในจังหวัดเลย ทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะเป็นแอ่งแผ่นดิน 2 แอ่ง²คือ

¹ F. R. Moorman และ สันติศ โจรจนสุนทร " ลักษณะและสภาพของดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ " ข่าวพัฒนาที่ดิน, 4 (พฤศจิกายน 2509), หน้า 17

² จุฑา กฤษณมระ " การพัฒนาทรัพยากรที่ดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ " วารสารพัฒนาที่ดิน, 10 (พฤษภาคม, 2516), หน้า 39

1. แอ่งที่ราบรึมน้ำภาคใต้ ซึ่งเรียกว่า แอ่งโคราช (Korat Basin) ซึ่งประกอบ
 ค่ายเนื้อที่ของจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด
 มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ รวมเป็นเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 64 ล้านไร่เศษ บริเวณแอ่งโคราชนั้น
 แม่น้ำมูลและชีไหลผ่าน ซึ่งแม่น้ำทั้งสองสายนี้เป็นสาขาที่สำคัญของแม่น้ำโขง แต่ชีไหลลงสู่มแม่น้ำโขง
 ไม่สะดวกเพราะระดับของพื้นดินตอนกลางเป็นแอ่ง ทำให้บริเวณตอนกลางมีน้ำแช่ซึ่งอยู่ตลอดฤดูน้ำ
 และมักจะทำให้เกิดน้ำท่วมฉับทุกปี บริเวณทุ่งราบกว้างขวางเป็นแอ่งนี้ได้แก่บริเวณทุ่งกุลาร่องไห
 ซึ่งพอดึงหน้าแล้งน้ำจะระเหยกลายเป็นไอจนแห้งกลายเป็นทุ่งโล่งดินกร่อยทำการเพาะปลูกไม่ได้
 มีป่าละเมาะชันประปรายและหญ้าที่ชนกัไชเลี้ยงสัตว์ไม่ได้ ตรงข้ามพอดึงหน้าน้ำก็จะเกิดน้ำท่วมเต็ม
 บริเวณ แต่อย่างไรก็ตามในบริเวณที่มีดินตะกอนทับถมมีโคลนปากน้ำมูลก็เป็นที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ใช้ทำนา
 ได้กว้างขวางเช่นในเขตอุบลราชธานี ซึ่งมีเนื้อที่ทำนามากที่สุดในภาคนี้

2. แอ่งที่คั่นคอนเหนือของที่ราบสูง ไคแกแอ่งสกลนคร (Sakol Nakorn Basin)
 ซึ่งประกอบค้ายเนื้อที่บริเวณจังหวัดสกลนคร นครพนมหนองคาย อุดรธานี และบางส่วนของจังหวัด
 ขอนแก่น มีเนื้อที่รวมกันทั้งสิ้นประมาณ 35 ล้านไร่เศษ ในบริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มมีหนองน้ำที่สำคัญ
 ใช้น้ำได้ตลอดปีคือ หนองหาร ที่อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี และหนองญาติ ที่จังหวัดนครพนม

ลักษณะภูมิอากาศ อากาศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแบบมรสุมโซนร้อน (Tropical
 Monsoon Climate) ซึ่งมีฤดูร้อนที่ยาวนาน ส่วนฤดูฝนซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมจนถึง
 เดือนตุลาคมจะเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน ทำให้ปริมาณฝนตกในช่วงนี้อยู่ในเกณฑ์สูง
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ชื่อว่าเป็นภาคที่แห้งแล้งมากกว่าภาคอื่น ๆ แต่เมื่อพิจารณาจากปริมาณ
 ฝนตกในภาคนี้โดยเฉลี่ยในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาโดยคิดจากสถิติจำนวนน้ำฝนในจังหวัดอุดรธานี
 ร้อยเอ็ด นครราชสีมา และสุรินทร์ จะพบว่าปริมาณน้ำฝนที่ตกโดยเฉลี่ยสูงถึงปีละ 1,343 มิลลิเมตร
 ซึ่งก็นับว่าเป็นปริมาณน้ำฝนที่เท่ากับในภาคอื่น ๆ ของประเทศ ฝนที่ตกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 จะมีพายุพัดและลมแรง แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากสภาพของดินซึ่งขาดคุณสมบัติในการอุ้มน้ำทำให้น้ำ
 น้ำซึมลงไปใตดินอย่างรวดเร็ว พอหมดช่วงฤดูฝนพื้นดินก็จะเริ่มแห้งแล้งและแตกกระแหง และจะแห้ง
 แล้งมากที่สุดในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูร้อน

อุณหภูมิของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนแปลงมาก ในฤดูร้อนอาจจะร้อนจัดและแห้งแล้งจนพืชไรต่าง ๆ ไม่สามารถเพาะปลูกได้ อุณหภูมิจะสูงมากประมาณ 37 - 40 องศาเซลเซียส ส่วนในฤดูหนาวอากาศจะหนาวเย็นและอุณหภูมิลดต่ำลงเหลือ 10 - 13 องศาเซลเซียสในระหว่างเดือนพฤศจิกายน - มกราคม อุณหภูมิโดยเฉลี่ยทั้งปีประมาณ 26.8 องศาเซลเซียส

สภาพเกี่ยวกับน้ำ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นบริเวณที่มีแม่น้ำลำธารน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อันกว้างขวาง กล่าวคือมีแม่น้ำสำคัญอยู่เพียง 5 สาย ได้แก่ แม่น้ำแม่โขง แม่น้ำมูล แม่น้ำชี แม่น้ำพอง และแม่น้ำสงคราม ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากภูเขาทางด้านตะวันตกของที่ราบสูงที่กั้นอยู่ระหว่างที่ราบภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือภูเขาเพชรบูรณ์ ภูเขาสันกำแพง รวมทั้งที่ไหลมาจากภูพาน ในบริเวณตอนกลางคอนไปทางเหนือและทิศเขาพนมดงรักซึ่งกันเป็นแนวพรมแดนทางใต้ แม่น้ำในเขตที่ราบสูงเหล่านี้ส่วนมากไหลลงสู่แม่น้ำโขง นอกจากแม่น้ำต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีหนองน้ำที่สำคัญคือ หนองญาติ และหนองหาญ ซึ่งใช้น้ำได้ตลอดปี

ป่าไม้ ป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีน้อย ป่าที่มีอยู่เป็นป่าที่เรียกว่าป่าโคก หรือป่าแดง พื้นที่ป่าไม้รกทึบและมีหญ้าขึ้นอยู่ทั่วไป³ ป่าส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักจะถูกแผ้วถางทำไร่เลื่อนลอยสำหรับการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น ปลูก อ้อย ข้าวโพด และนาไร่ เป็นต้น การบุกเบิกป่าดังกล่าวทำให้เกิดป่าทุ่ง (Savannah Forest) ซึ่งเป็นป่าที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเผาทำลายป่าเพาะปลูกพืชต่าง ๆ แล้ว 3 - 4 ปี และป่าชนิดนี้มีบริเวณกว้างขวางที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ⁴ ลักษณะของดินในบริเวณป่าเหล่านี้มักจะเป็นดินร่วนปนทราย หรือดินลูกรัง นอกจากป่าดังกล่าวแล้วในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะพบบริเวณทุ่งผืนเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นตามระยะเวลาที่แตกต่างกันกระจายอยู่ทั่วไป

³ สุชาติ โคนเมธ " แก่คิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ " หนังสือครบรอบ 20 ปี คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ไม้หน้า

⁴ " เรื่องเดียวกัน " ไม้หน้า

ประชากรและอาชีพ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุดภาคหนึ่งของประเทศไทย เมื่อปี 2513 จำนวนประชากรในภาคนี้ทั้งสิ้นประมาณ 12 ล้านคน โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยปีละ 2.95 % นับตั้งแต่ปี 2503 เป็นต้นมาจำนวนประชากรดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทางเศรษฐกิจเพราะภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นดินแดนที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ผลิตอาหารได้ไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภคที่เพิ่มขึ้นในอัตราสูง อัตราการเพิ่มของประชากรที่อยู่ในระดับสูงทำให้ความจำเป็นในการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญประการหนึ่งในการบุกรุกทำลายป่า แม้กระนั้นผลผลิตก็ยังไม่เพียงพอ จนทำให้ประชาชนที่อยู่ในภูมิภาคนี้ต้องอพยพไปหางานทำในภาคอื่น ๆ ในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก⁵

จากการสำรวจวิจัยแรงงานในชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างปี 2510 - 11 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปรากฏว่าประชากรประมาณร้อยละ 90 เป็นผู้ประกอบอาชีพในการเกษตร ซึ่งเนื้อที่ประมาณร้อยละ 73.8 จะใช้ในการปลูกข้าวและส่วนใหญ่คือ 2 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นการปลูกข้าวเหนียวสำหรับบริโภคในครอบครัว⁶ นอกจากนี้แล้วภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็มีผลผลิตหลายอย่างที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่ปลูกปอถึงร้อยละ 96 ของปริมาณปอที่ปลูกทั่วประเทศ รองลงมาได้แก่ นุ่น ร้อยละ 49 โค ร้อยละ 47 กระบือ ร้อยละ 45 แคนโม ร้อยละ 39 สุก ร้อยละ 38 และข้าว ร้อยละ 33 เมื่อเปรียบเทียบกับผลผลิตของชาติ⁷ ซึ่งผลผลิตต่าง ๆ เหล่านี้ยกเว้นข้าว โคส่งออกไปขายยังภาคอื่น ๆ และแม้แต่ในตลาดโลกปีละไม่น้อย

⁵ Silcock; The Economic Development of Thai Agriculture

(New York, Cornell University Press, 1970), p. 143.

⁶ สุชาติ โคนเท เรื่องเดิม ไม่มีหน้า

⁷

Chaiyong Chuchart; " Review of Agricultural Situation in The Norhteast Thailand " Economic Journal, (May-August, 1969), pp.230-238.

ความแห้งแล้งและสภาพของที่ดินที่ไม่อำนวยนักว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งที่ทำให้เกษตรกรในภาคนี้ได้รับผลผลิตต่ำและมีฐานะยากจน มีอุปสรรคมากมายหลายอย่างที่ทำให้เกษตรกรในภาคนี้มีรายได้อยู่ในเกณฑ์ต่ำโดยเฉพาะ เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรในภาคอื่น ๆ เช่น ลักษณะการผลิตที่ยังเป็นไปในแบบดั้งเดิมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ พื้นดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ เกษตรกรยังใช้แรงงานไม่เต็มที่ ขาดความรู้ในการเกษตรแผนใหม่ และส่วนใหญ่มุ่งผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัว เป็นต้น ในที่หนึ่ง ๆ เกษตรกรได้ใช้พื้นที่เพาะปลูกไม่ถึงครึ่งปีในช่วงที่มีฝนตกและมีน้ำเพียงพอที่จะทำการเกษตรได้ หลังจากนั้นพื้นที่เพาะปลูกเหล่านั้นก็จะถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าและเป็นที่เจริญเติบโตของหญ้านานาชนิด บริเวณดังกล่าวนี้มีเนื้อที่กว้างใหญ่ไพศาล และเกษตรกรได้อาศัยเป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะโคและกระบือ บริเวณดังกล่าวนี้มีเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญของประเทศ⁸

ขอได้เปรียบในการผลิตโค

การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ฝูงใหญ่ ๆ ซึ่งให้ผลิตผลทั้งในค่านเนื้อสัตว์และวัตถุดิบทางค่านอุตสาหกรรมการผลิตอื่น ๆ สามารถกระทำได้ในประเทศไทยโดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก ประเทศไทยมีพื้นที่ที่เป็นป่าไม้และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์อยู่อย่างกว้างขวาง รวมทั้งบริเวณเนื้อที่ที่ยังมิได้จำแนกซึ่งประกอบด้วยที่รกร้างว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์อีกมากมายซึ่งเป็นอาณาบริเวณรวมกันกว่า 200 ล้านไร่ หรือกว่า 2 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ อาณาบริเวณดังกล่าวนี้สามารถปรับปรุงเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ได้ และจะทำให้การเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพที่สำคัญของคนไทย แต่ขณะนี้รายได้จากการเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทยยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทั้งที่สภาพแวดล้อมของประเทศไทยเหมาะสมในการเลี้ยงสัตว์ไม่แพ้ประเทศอื่น ผลผลิตที่จากสัตว์น่าจะเป็นรายได้

⁸

James E. Johnston; " Integration of Livestock Production With Other Agricultural Activities in The Northeast" รายงานการประชุมทางวิชาการ สัตว์แพทย์ครั้งที่ 2 (ศูนย์เกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, สมาคมสัตวแพทย์แห่งประเทศไทย, เมษายน 2514) หน้า 146 - 148

และเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศเมื่อพิจารณาถึงความได้เปรียบบางประการตามสภาพแวดล้อม
ของประเทศไทย

ตารางที่ 3 ลักษณะการใช้ที่ดินจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ของประเทศไทย

(พันไร่)

บริเวณพื้นที่	เนื้อที่ทำการเกษตร	เนื้อที่ป่าไม้และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	เนื้อที่หนองบึงและทะเลสาบ	เนื้อที่อื่น ๆ ที่ยังมีได้จำแนก	
ภาคเหนือ	55,928	4,402	42,000	19	9,499
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	106,391	26,403	42,461	396	37,131
ภาคกลาง	115,060	34,578	57,576	255	22,654
ภาคใต้	43,868	13,072	23,398	625	6,773
รวม	321,250	78,455	165,443	1,295	76,057

ที่มา. กองเศรษฐกิจการเกษตร 2514

1. ทางด้านภูมิศาสตร์ ประเทศไทยมีสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศเหมาะสมที่จะเลี้ยงสัตว์ที่มีความสำคัญต่อตลาดโลกได้หลายอย่าง และยังมีพื้นที่อีกเป็นจำนวนมากว่างขวางที่สามารถจะนำมาปรับปรุงให้เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีปัญหาในเรื่องการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับสภาพของดิน เนื่องจากดินส่วนใหญ่เป็นดินเลวให้ผลผลิตค่อนข้างต่ำ ซึ่งประมาณว่าบริเวณดังกล่าวมีมากถึง 30 ล้านไร่⁹ การปรับปรุงให้พื้นที่เหล่านี้

⁹ จุฑา กฤษณะมระ " การพัฒนาทรัพยากรที่ดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ " วารสารพัฒนาที่ดิน, 10 (กรกฎาคม, 2516) หน้า 34

เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์จะทำให้พื้นดินดังกล่าวมีคุณค่าทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้นกว่าการนำไปใช้เพาะปลูกหรือทิ้งไว้รกร้างว่างเปล่า

ภูมิอากาศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแม้ว่าจะค่อนข้างแห้งแล้งแต่ปริมาณฝนที่ตกในฤดูฝนก็เพียงพอต่อความเจริญเติบโตของหญ้าหรือพืชอื่น ๆ โดยเฉพาะพืชตระกูลถั่ว (Townsville Stylo) ซึ่งเป็นพืชที่มีคุณค่าทางอาหารสูงสำหรับโค - กระบือเนื้อ พืชดังกล่าวนี้สามารถเจริญเติบโตได้ดีในสภาพแห้งแล้งเช่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย¹⁰ ความเจริญเติบโตของพืชหญ้าในช่วงฤดูฝนเพียงพอที่จะเก็บไว้ให้สัตว์กินในช่วงฤดูแล้งถ้าหากมีการบำรุงรักษาที่ดี นอกจากนี้ภูมิอากาศที่เหมาะสมคือ ไม้หนาวจัดและไม่ร้อนเกินไปนับว่าเป็นข้อได้เปรียบประการหนึ่งที่ทำให้อัตราการคลอดและการอยู่รอดของลูกโคเป็นไปได้อย่างธรรมชาติมากที่สุดและง่ายต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพให้สูงขึ้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีอากาศหนาวเย็นเช่น ในสหรัฐแล้วจะพบว่าภาวะอากาศที่หนาวเย็นหรือหิมะที่ตกในฤดูหนาวเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้อัตราการตายของลูกโคอยู่ในเกณฑ์สูง¹¹ ในฤดูร้อนแม้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะแห้งแล้งและมีอุณหภูมิค่อนข้างสูง แต่ก็สามารถสร้างที่กำบังหรือร่มเงาได้ง่ายกว่าซึ่งนับว่าภูมิอากาศของประเทศไทยตลอดจนภูมิประเทศมิได้เป็นอุปสรรคต่ออุตสาหกรรมการเลี้ยงโคเนื้อแต่ประการใด

2. ทางค่านาอาหารสัตว์ นอกจากหญ้าซึ่งเป็นอาหารสัตว์ที่สำคัญและถูกที่สุด ซึ่งสามารถเจริญงอกงามได้ดีดังกล่าวแล้ว ผลผลิตอื่น ๆ ที่เป็นอาหารเสริมสำหรับสัตว์เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวเปลือก เมล็ดฝ้าย กากอ้อย และอื่น ๆ ที่สามารถนำมาเป็นอาหารสัตว์ได้ก็มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ ประเทศไทยสามารถผลิตข้าวโพดได้ถึงปีละ 1.5 - 2 ล้านตัน ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 75 ได้ส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศซึ่งนำไปผลิตเป็นอาหารสัตว์ เป็นที่ทราบกันดีในหมู่นักเลี้ยงสัตว์ว่า

002316

¹⁰ ประสิทธิ์ วิไลพล " ถั่ว พืชอาหารสัตว์ประเภทล้มลุกที่มีถิ่นกำเนิดในแถบร้อน " แกนเกษตร (คณะเกษตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น กันยายน - ตุลาคม 2516) หน้า 12

¹¹ Chockchai Bulakul; " Beef Cattle Expansion Project in Thailand " TAB, (January - February 1973) p. 51.

ปริมาณข้าวโพด 3 กิโลกรัม สามารถที่จะเปลี่ยนให้เป็นเนื้อที่มีคุณภาพได้ 1 กิโลกรัม¹² ซึ่งหากได้มีการนำเอาผลผลิตเหล่านี้มาผลิตเป็นอาหารสัตว์แล้วส่งเนื้อสัตว์หรือผลิตภัณฑ์ออกแทน นอกจากจะทำให้มูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้นแล้วยังเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมผลิตอาหารสัตว์ในประเทศอีกด้วย

3. ทางด้านแรงงาน แรงงานเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการประกอบกิจกรรมทุกประเภท แต่อย่างไรก็ตามค่าจ้างแรงงานในประเทศไทยก็จัดว่าอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าหลาย ๆ ประเทศในแทบทุกสาขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเนื่องเหนือซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ค่าจ้างแรงงานในภาคนี้ต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศ แม้กระนั้นการวางงานก็ยังอยู่ในอัตราสูงเมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ค่าจ้างคนงานเลี้ยงสัตว์ของฟาร์มโซคชัยที่โคราชถูกกว่าค่าจ้างคนงานเลี้ยงสัตว์ในเท็กซัสกว่า 10 เท่า¹³ ซึ่งนับได้ว่าถูกกว่ากันมาก แต่ทั้งนี้ก็เป็นลักษณะโดยทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายที่ย่อมมีโอกาสในการจ่ายค่าจ้างแรงงานต่ำกว่าในประเทศที่พัฒนาแล้ว¹⁴ ข้อได้เปรียบประการนี้จะทำให้การลงทุนเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทยไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องจักรที่มีราคาสูงเกินความจำเป็น

ภาคตะวันออกเนื่องเหนือเป็นภาคที่ประชาชนประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์มากกว่าภาคอื่นของประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนในภาคนี้ได้ให้ความสนใจในอาชีพการเลี้ยงสัตว์มากกว่าภาคอื่นและประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์กันมาช้านาน เพียงแต่การผลิตยังคงเป็นไปในแบบดั้งเดิมไม่มีการปรับปรุงการผลิตและใช้เทคนิคสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ แต่อย่างไรก็ตามการที่มีผู้เลี้ยงสัตว์เป็นจำนวนมากก็แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรในภาคนี้มีความสนใจในอาชีพการ

¹²จักร พิษยนรงค์สงคราม, " ข้อคิดเห็นในการพัฒนากิจการเกษตรพืชและสัตว์ " ข่าวสารการเกษตร, 18 (มกราคม - กุมภาพันธ์, 2516) หน้า 52

¹³The Investor, " A Ranch in Korat " The Investor, 3(January, 1971) p.22

¹⁴Donald J. Pryor, " Livestock; The Road to Market " Finance and Development, 7 (December, 1970), p.22

เลี้ยงสัตว์เป็นทุนอยู่แล้วซึ่งคุณสมบัติประการนี้เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการปรับปรุงอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ในอนาคต¹⁵

นอกจากปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว สิ่งอื่น ๆ ที่นับว่าจะอำนวยประโยชน์สำหรับอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์อีกหลายประการ เช่น

(1) ทางค่านตลาด เมื่อพิจารณาทางค่านตลาดต่างประเทศในภูมิภาคแถบเอเชีย ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นผู้บริโภคเนื้อมากที่สุดและสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา การบริโภคเนื้อสัตว์ของญี่ปุ่นได้เพิ่มมากขึ้นจนทำให้การนำเข้าเพิ่มขึ้นถึง 700 เปอร์เซ็นต์¹⁶ ประเทศสำคัญที่ส่งเนื้อสัตว์ไปจำหน่ายในตลาดญี่ปุ่น ได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา ซึ่งอยู่ห่างไกลจากญี่ปุ่นมากกว่าประเทศไทยทั้งสิ้น นอกจากนี้ญี่ปุ่นแล้ว ตลาดใกล้เคียง เช่น ฮองกง สิงคโปร์ และมาเลเซีย ต่างก็มีความต้องการเนื้อสัตว์สูงขึ้นตลอดเวลาเช่นเดียวกัน ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เชี่ยวชาญของยูซอม (Agromony Advisor, USOM) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจมาแล้ว¹⁷

... Dr. Yamashiro, ICA Livestock Advisory to JCRR, Taiwan, stresses two points during his recent visit to Thailand. One is most applicable here. It is this. The greatest chance for expansion in Agriculture in Southeast Asia is in the Livestock industry. This is especially true in Thailand where there is excellent opportunity for the export of livestock products. Most others countries in this area must struggle to meet there internal demands.

(2) ศาสนา ในหลาย ๆ ประเทศ ความเชื่อมั่นในศาสนาหรือขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมเป็นอุปสรรคสำคัญอันยิ่งใหญ่ต่ออุตสาหกรรมประเภทนี้ อินเดียมักจะเป็นประเทศที่มีโคมาก

¹⁵Deyoe, Ross and Peters, Raising Livestock, (Second Edition, McGraw - Hill, Rural Activities Series, 1954) p.2

¹⁶Chockchai Bulakul, " Op.Cit " p.52

¹⁷Erwin R. Brooks, " The Importance of Pastures and Forage " Proceeding Annaul Meeting on Animal Production and Diseases Vol.I

(Bangkok; Kasetsart University, Febuary, 1961) pp.191 - 200

ที่สี่ในโลกแต่ก็ให้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจน้อยมาก ในอาฟริกาซึ่งถือเป็นเขตปลอดโรคสัตว์ แต่การเพิ่มผลผลิตของโคก็ถูกจำกัดด้วยชนมธรรมนิยมประเพณีและความเชื่อถือแคโบราณที่ปล่อยให้สัตว์ของตายไปโดยเปล่าประโยชน์ในแต่ละปีเป็นจำนวนมากมาย¹⁸ แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่อของประเทศไทยจะนับถือศาสนาพุทธซึ่งมีข้อห้ามในเรื่องการฆ่าสัตว์ แต่การฆ่าสัตว์ในประเทศไทยก็เป็นหน้าที่ของคนที่นับถือศาสนาอื่น¹⁹ เพื่อขายให้แก่ประชาชนซึ่งไม่มีบัญญัติทางศาสนาในการห้ามที่จะบริโภคเนื้อสัตว์ ดังนั้นศาสนาจึงมิได้เป็นข้อจำกัดในเรื่องนี้แต่อย่างใด

(3) ความช่วยเหลือของทางการ มีบริการหลายอย่างที่รัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือผู้ลงทุนประกอบการเลี้ยงสัตว์ เช่น ทางด้านสัตวแพทย์ ด้านการขยายพันธุ์ทั้งพืชอาหารสัตว์และพันธุ์สัตว์โดยตรง นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ของทางการก็ได้ให้ความช่วยเหลือตลอดเวลาตามสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ซึ่งกระจายอยู่ตามท้องดินต่าง ๆ ซึ่งความช่วยเหลือดังกล่าวนี้ผู้เลี้ยงสัตว์ในต่างประเทศ เช่นในสหรัฐอเมริกาต้องพึ่งตัวเองและกว่าจะได้รับผลสำเร็จก็จะต้องเสียทั้งเวลาและเงินทองเป็นจำนวนมาก²⁰ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้รัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือและทดลองค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรที่สนใจในงานด้านนี้เป็นอย่างมาก

(4) ทางด้านวิชาการ ความรู้ทางด้านเทคนิคตลอดจนการจัดการที่ดีเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งต่อผลกำไรของการลงทุน ความรู้ต่าง ๆ ในหลายประเทศที่ได้มีการเลี้ยงสัตว์เป็นงานอุตสาหกรรมมาอย่างไคผลและได้จัดพิมพ์เผยแพร่อย่างกว้างขวางนั้นเป็นข้อได้เปรียบที่สำคัญยิ่งของบรรดาประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายซึ่งรวมทั้งประเทศไทยด้วย แม้ว่าบางอย่างจะต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ประเทศไทยก็มีสถาบันการศึกษาหลายแห่งที่คอยศึกษาและปรับปรุงความรู้ขึ้น ๆ สำหรับเกษตรกรไทยอยู่เสมอ

¹⁸ C.P. McMeekan, "Animal Production; Constrains and There Removal" Finance and Development, 7 (June, 1970) pp.2 - 13

¹⁹ Silcock, " Op.Cit " p. 102

²⁰ บริสุทธิ์ บัณฑิตวงศ์, " ข้อคิดเห็นบางประการในการเลี้ยงโค - กระบือ " ข่าวสารการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2 (พฤศจิกายน - ธันวาคม, 2515) หน้า 48

ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลอย่างสำคัญยิ่งในการปรับปรุงกิจการสาขาปศุสัตว์ของประเทศ แผนพัฒนาการเลี้ยงสัตว์หรือโครงการขยายการเลี้ยงสัตว์ที่จะทำให้ได้สำเร็จนั้น จะต้องพิจารณาถึงหลัก 3 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และผู้ประกอบการ²¹ ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีพร้อมด้วยประการทั้งปวง

ขอสรุป

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภาคหนึ่งที่มีความสำคัญของประเทศไทย นับได้ว่าเป็นภาคที่ได้รับผลของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดีกว่าภาคอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมเป็นประการสำคัญ ถึงแม้ว่านักวิชาการทางที่ดินจะได้ลงความเห็นว่าลักษณะของดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหมาะที่จะทำการปลูกพืชไร่และทำปศุสัตว์เลี้ยงสัตว์มากกว่าทำนา แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ประกอบอาชีพทำนามากกว่าอาชีพอื่น ทั้งนี้เนื่องจากความจำเป็นและประเพณีดั้งเดิม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปัจจัยหลายอย่างที่สามารถสนับสนุนอุตสาหกรรมเลี้ยงสัตว์ของประเทศ เช่นเป็นแหล่งผลิตอาหารสัตว์อันได้แก่ข้าวโพด ข้าวฟ่างและอื่น ๆ ที่สามารถนำมาเลี้ยงสัตว์ได้ นอกจากนี้ลักษณะของดินก็มีความเหมาะสมที่จะดัดแปลงเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์²² โดยเฉพาะในแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและบริเวณที่ปล่อยทิ้งไว้รกร้างว่างเปล่า การปรับปรุงบริเวณพื้นที่เหล่านั้นให้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ไม่เพียงแต่จะก่อให้เกิดในค่านายได้ของเกษตรกรเท่านั้น แต่ยังเป็นการปรับปรุงคุณภาพของดินให้ดีขึ้นด้วย²³ จึงเป็นการสมควรที่จะได้สนับสนุนให้เกษตรกรหันมาสนใจอาชีพการเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะโค - กระบือให้มากขึ้น

²¹ โกลเศศ มโนวัลย์เลา, สุพจน์ เฑาะเทศ และสมนึก ศรีปลั่ง. ปศุสัตว์กับปัญหาทางเศรษฐกิจ (กองเศรษฐกิจการเกษตร, เอกสารสถิติการเกษตร เล่มที่ 46, 2514) หน้า 9

²² เฉลียว แจงไพร, " สภาพของดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ " วารสารพัฒนาที่ดิน, 11 (ตุลาคม, 2517) หน้า 30 - 51

²³ เทียม คมกฤส, " การใช้ที่ดินในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย " รายงานการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 1, (สมาคมไทย - อเมริกัน, พระนคร โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2511) หน้า 212-233

เพราะจะ เป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรได้ใช้ที่ดินถูกต้องตามหลักวิชาการและหลักเศรษฐกิจของการพัฒนาที่ดิน²⁴ ซึ่งจะเป็นผลให้ได้รับประโยชน์ตอบแทนสูงกว่า อันจะเป็นการยกระดับฐานะและความ เป็นอยู่ของประชากรให้สูงขึ้น แต่การจะส่งเสริมให้เกษตรกรทั้งภาคหันมาทำอาชีพการเลี้ยงสัตว์เหมือน กันหมดนั้นคงจะไม่บรรลุผลสำเร็จนักและจะก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากในทางปฏิบัติ จึงเป็นการสมควรที่จะได้พิจารณาส่งเสริมเป็นแหล่ง ๆ ไป โดยพิจารณาในแหล่งที่เหมาะสมที่สุดและมีทางที่จะส่งเสริมได้ง่ายกว่า เพื่อให้บริเวณในแหล่งนั้น ๆ เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนาอุตสาหกรรมปศุสัตว์ ซึ่งในชั้น ปลายก็จะขยายตัวไปในบริเวณพื้นที่ที่เขตพัฒนานั้นครอบคลุม วิธีการดังกล่าวนี้เชื่อว่าจะ เป็นแนวทาง ในการพัฒนาอุตสาหกรรมประเภทนี้ให้เป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญของภูมิภาคนี้ได้

²⁴ จุฑา กฤษณะมระ "เรื่องเดิม" หน้า 34